

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว¹

ปรีดา ตัญญาพัฒน์กุล²

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎี หลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่ารากฐานแห่งความคิดของมนุษยชาติในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความสะดวกของข้อจำกัดสิทธิ โดยพิจารณาจากแนวความคิดกฎหมายธรรมชาติที่มุ่งให้สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นความคิดในเชิงอุดมคติ สนับสนุนว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาพร้อมความมีอิสระ มีศักดิ์ศรีและสิทธิเท่าเทียมกัน และบุคคลจะถูกจับกุมคุมขังโดยพลการมิได้” คำกล่าวนี้ได้มีบทบัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 ข้อ 9 และข้อ 11 (1) ซึ่งแนวคิดที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพนี้มีอิทธิพลต่อการดำเนินคดีทางอาญาในหลาย ๆ ประเทศ รวมถึงประเทศไทยในการที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการสอบสวน และการพิจารณาคดีของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาล ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการมีผู้ต้องหาหรือจำเลยในขั้นตอนของการดำเนินคดี รวมถึงการป้องกันการหลบหนี หรือการทำอันตรายต่อพยานหลักฐานในคดี ดังนั้น การปล่อยชั่วคราวจึงถูกนำมาใช้เป็นมาตรการที่ช่วยลดทอนการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีอาญา และยังเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีโอกาสจัดเตรียมพยานหลักฐานในการสู้คดีของตน เมื่อรัฐให้โอกาสในการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับเสรีภาพด้วยการปล่อยชั่วคราว แต่หากผู้ที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือหลบหนีไปในระหว่างนั้น มาตรการในการติดตามจับกุมหรือบังคับโทษตามสัญญาประกันตัวจะสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด ผู้ศึกษาได้ทำการพิจารณาเปรียบเทียบกับมาตรการปล่อยชั่วคราวของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อหาข้อดีข้อบกพร่องในการที่จะหาคำตอบเพื่อพัฒนาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จุฑาพร วงศ์ทองสรรค์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จรัสเล็งวิทยา และรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนิยผล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จากการศึกษาทำให้ทราบว่ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังไม่ครอบคลุมด้วยกันหลายประการ ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างสอบสวน หรือระหว่างการพิจารณาของศาล เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ปฏิบัติผิดสัญญาประกันหรือหลบหนีไปในระหว่างนั้น ไม่เป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาของประเทศไทย ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยขาดความเคารพต่อกฎหมาย และยินยอมที่จะรับความเสี่ยงในการหลบหนีจากการปล่อยชั่วคราว เพราะหากหลบหนีได้สำเร็จจนคดีขาดอายุความก็จะไม่ถูกดำเนินคดีในข้อหาที่ถูกกล่าวหาอีกต่อไป นอกจากนี้ ยังก่อปัญหาต่อกระบวนการยุติธรรม ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต้องล่าช้า ส่งผลกระทบต่อนโยบายในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และทำให้ขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมทฤษฎีที่จะต้องลงโทษผู้กระทำความผิดในความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น มีผลทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อมาตรฐานกฎหมายของประเทศชาติ

ประเด็นปัญหาที่สองการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีจากการปล่อยชั่วคราว หรือปฏิบัติฝ่าฝืนข้อกำหนดเงื่อนไขในสัญญาประกันนั้น ถือว่าเป็นการผิดสัญญาประกันต่อเจ้าพนักงานหรือศาลที่อนุญาตให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราว ซึ่งผลจากการผิดสัญญาประกันต่อศาลประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกันหรือตามที่ศาลเห็นสมควร โดยมีต้องฟ้องคดี และตามมาตรา 119 วรรคสาม กำหนดให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานศาลและพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับตามสัญญาประกันได้ และหากผิดสัญญาประกันในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการนั้น การบังคับคดีต่อผู้ประกันหรือผู้เป็นหลักประกันนั้น จะต้องดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่ง และเนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้มีบทบัญญัติในการบังคับคดีเมื่อมีการผิดสัญญาประกันในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 บัญญัติถึงสิทธิเรียกร้องที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีใน (2) กำหนดว่า เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัดหรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างในหน่วยราชการ และเงินสงเคราะห์ บำนาญหรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น ไม่สามารถอายัดได้ทั้งจำนวน

ปัญหาการบังคับตามสัญญาประกันต่อบุคคลที่เป็นหลักประกันโดยใช้ตำแหน่งหน้าที่นั้น เจ้าหน้าที่ตามสัญญาประกันจึงเกิดปัญหาไม่อาจที่จะบังคับคดีเอากับเงินเดือนของข้าราชการที่เป็น

หลักประกัน และยังเป็นช่องทางให้ข้าราชการที่ทุจริตใช้ช่องว่างของกฎหมายและตำแหน่งหน้าที่ราชการในการแสวงหาประโยชน์ได้ แม้จะปรากฏว่ามีบางศาลได้กำหนดให้บุคคลที่จะใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนเป็นหลักประกันจะต้องแสดงหลักทรัพย์สินอื่น ๆ ต่อศาลเพื่อใช้ในการประกอบการพิจารณาด้วย แต่ก็ยังขาดความชัดเจน และไม่เป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานของศาลที่มีกฎหมายหรือระเบียบให้เป็นแนวทางปฏิบัติงาน

ประเด็นปัญหาที่สามประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติมาตรการกำกับและติดตามจับกุมผู้หลบหนีการปล่อยชั่วคราวโดยศาล พ.ศ. 2560 ซึ่งมาตรา 4 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้สอดส่องดูแล รับรายงานตัว หรือให้คำปรึกษาผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราว รวมทั้งการติดตามผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนี แต่ผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราวก็ไม่มีอำนาจในการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีได้ ทั้งที่ผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราวมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ศาลกำหนดเกี่ยวกับตัวผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ประเทศไทยจึงแบ่งแยกผู้มีหน้าที่ติดตามดูแลผู้หลบหนีจากการปล่อยชั่วคราวกับผู้มีอำนาจจับกุมผู้หลบหนีจากการปล่อยชั่วคราวออกจากกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการติดตามจับกุมผู้หลบหนี เนื่องจากผู้ติดตามดูแลจะต้องแจ้งเรื่องการหลบหนีที่เกิดขึ้น แจ้งรูปพรรณสัณฐาน แจ้งข้อมูลที่อยู่ รวมถึงบุคคลหรือสถานที่ที่ผู้หลบหนีอาจจะไปหลบซ่อนตัวแก่เจ้าหน้าที่ผู้จับ ซึ่งช่วงระยะเวลาในการแจ้งข้อมูลดังกล่าวย่อมทำให้เกิดความล่าช้าในการติดตามจับกุมผู้หลบหนีทั้งที่เป็นกรณีที่ต้องกระทำในทันทีที่พบการหลบหนีขึ้น จึงเป็นปัญหาในการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีโดยผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราวที่ยังขาดประสิทธิภาพ

จากการศึกษาค้นคว้ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหนีหรือจะหลบหนี จากการศึกษาวิเคราะห์เห็นได้ว่า ควรปรับปรุงเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการตรากฎหมายเพิ่มความผิดฐานหลบหนีการปล่อยชั่วคราว เพื่อสร้างสภาพบังคับตามกฎหมาย นอกจากนี้ ความผิดฐานหลบหนีการปล่อยชั่วคราวไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีเดิม ซึ่งเป็นคดีที่ผู้กระทำผิดได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวมีการสั่งไม่ฟ้องคดี ยกฟ้อง ถอนฟ้อง หรือจำหน่ายคดี ดังนี้

“มาตรา 117/1 เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยคำสั่งศาล พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนได้หลบหนีไปในระหว่างนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ความผิดตามวรรคหนึ่งไม่ระงับไป เพราะเหตุที่คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีการสั่งไม่ฟ้องคดี ยกฟ้อง ถอนฟ้อง หรือจำหน่ายคดี”

2. ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับตามสัญญาประกันในกรณีนำบุคคลมาเป็นหลักประกันโดยใช้ตำแหน่งหน้าที่ราชการเมื่อมีการผิดสัญญาประกันตัวชั่วคราว จากการศึกษาวิเคราะห์เห็นได้ว่า ควรมีการกำหนดเงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลยกับบุคคลผู้ที่จะมาเป็นหลักประกัน ซึ่งจะต้องเป็นญาติสืบสายโลหิตหรือเกี่ยวพันกันทางแต่งงาน หรือเป็นผู้ที่มีผลประโยชน์ได้เสียกับผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น รวมทั้งมีการกำหนดให้วางหลักทรัพย์อย่างอื่นเป็นหลักประกันประกอบด้วย โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 114 (3) จากเดิมบัญญัติว่า “มีบุคคลมาเป็นหลักประกันโดยแสดงหลักทรัพย์”

เป็นว่า “มีบุคคลมาเป็นหลักประกัน ซึ่งเป็นญาติสืบสายโลหิตหรือเกี่ยวพันกันทางแต่งงาน หรือผู้มีประโยชน์ได้เสียกับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น โดยแสดงหลักทรัพย์ และมีหลักประกันตาม (1) หรือ (2) มาวางประกอบด้วย”

3. ปัญหามาตรการในการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีโดยผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้บทบัญญัติมาตรา 117 วรรคหนึ่ง “มาตรา 117 เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่พบการกระทำความผิดกล่าวมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ แต่ในกรณีที่บุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกัน เป็นผู้พบเห็นการกระทำความผิดกล่าว อาจขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุดจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ถ้าไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานได้ทันเวลาที่ ก็ให้มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เอง แล้วส่งไปยังพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุด และให้เจ้าพนักงานนั้นรับจัดส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปยังเจ้าพนักงานหรือศาล โดยคิดค่าพาหนะจากบุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกันนั้น”

แก้เป็น “มาตรา 117 เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่พบการกระทำความผิดกล่าวมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ แต่ในกรณีที่บุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกันหรือเป็นผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราวตามกฎหมายอื่น เป็นผู้พบเห็นการกระทำความผิดกล่าว อาจขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุดจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ถ้าไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานได้ทันเวลาที่ ก็ให้มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เอง แล้วส่งไปยังพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุด และให้เจ้าพนักงานนั้นรับจัดส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปยังเจ้าพนักงานหรือศาล โดยคิดค่าพาหนะจากบุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกันนั้น”

เอกสารอ้างอิง

- กำธร กำประเสริฐ. ประวัติศาสตร์กฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- กุลพล พลวัน. พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538.
- จิรนิติ หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ร. แลงการ์ด. ประวัติกฎหมายไทย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- สมยศ เชื้อไทย. ทฤษฎีกฎหมาย นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.
- สุชาย จอกแก้ว. ทำอย่างไร...? จะได้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินเตอร์บุ๊กส์, 2552.
- _____. จำกัดเสรีภาพ...ทำไม?. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิชย์, 2552.
- สนิท สนั่นศิลป์. ย่อหลัก ป.วิ อาญา ฉบับเตรียมสอบ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, 2555.
- หยุด แสงอุทัย.ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2507.
- _____. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 3 การสอบสวนมาตรการบังคับในคดีอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์, 2554.